

TURLI XIL TUPROQ ZONALARIDA TOKZORNI O‘G‘ITLASH

Yursunova Shahnoza Erkinjon qizi

Toshkent davlat agrar universiteti, magistr

E-mail: shakhnozlady@gmail.com

Annotatsiya: Tokdan yuqori va sifatli uzum hosilini olish uchun agrotexnika tadbirlarini o‘z vaqtida, samarali olib borish muhim. Ayniqsa o‘g‘itlarni to‘g‘ri qo‘llash samaradorligi asosiy muhim omillardan biridir. Bu tuproq turlari, tuproqning tabiiy unumdorligi, uning namlanganligi, umumiy tok o‘stirish madaniyati va toklarning tuproqdan ozuqa moddalarini iste‘mol qilish qobiliyatlarida muhim o‘rin egallaydi.

Kalit so‘zlar: qo‘riq tuproq, bo‘z tuproq, qumli tuproq, komfast, torf.

FERTILIZING THE VINEYARD IN DIFFERENT SOIL ZONES

Abstract: It is important to carry out agrotechnical activities in a timely manner and effectively to obtain a high and quality grape harvest from the vine. Especially the efficiency of correct application of fertilizers is one of the main important factors. It plays an important role in soil types, natural soil fertility, soil moisture, general viticultural culture, and the ability of vines to consume nutrients from the soil.

Key words: protected soil, gray soil, sandy soil, comfast, peat.

Hozirgi vaqtda dunyoning uzum yetishtiruvchi mamlakatlarida uzum hosildorligini oshirishda yangi navlarni yaratish va eng maqbul agrotexnik tadbirlarini ishlab chiqish masalalari dolzarb muammo hisoblanadi. So‘nggi yillarda dunyo qishloq xo‘jaligining muhim tarmog‘i bo‘lgan uzumchilik sohasini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar natijasida uzumning istiqbolli urug‘siz navlarini chiqarish, ularning hosildorligi va sifatini oshirish, quritilgan mahsulot (mayiz) olish uchun eng yaxshi urug‘siz navlarni tanlash, tok tupi yuklamasi, mineral o‘g‘itlar va o‘shishni boshqaruvchi moddalarning eng maqbul miqdorlari ishlab chiqilmoqda.

Tokchilikda o‘g‘itlarni qo‘llash samaradorligi ko‘pgina omillar bilan belgilanadi. Ular ichida tuproqning tabiiy unumdorligi, uning namlanganligi, umumiy tok o‘stirish madaniyati va toklarning tuproqdan ozuqa moddalarini iste‘mol qilish qobiliyati kabilar muhim o‘rin egallaydi. Hosil va tokning vegetativ massasi bilan tuproqdan ozuqa moddalarining olib chiqilishi tuproqning tabiiy unumdorligini yaxshilash va uni kerakli darajada saqlab turishni talab qiladi.

Qo‘riq va qayta tiklangan yerlarda yangi tokzorlar barpo etishdan oldin tuproq unumdorligini ko‘p miqdorda organik o‘g‘itlar (40 tonnagacha) solish qo‘shimcha ravishda tegishli miqdorda mineral o‘g‘itlar solib, 1–2 yil davomida oraliq ekinlar yetishtirish yo‘li bilan yaxshilash talab etiladi. Shuningdek hozirgi kunda organik va mineral o‘g‘itlarni birgalikda qo‘llash uzum hosildorligi va sifatiga o‘z ijobiy ta‘sirini ko‘rsatmoqda hususan buni xo‘raki uzumlarning rangdor navlarida ko‘rishimiz mumkin. Yaxshi tekislangan, organik moddalar bilan boyitilgan, ko‘p yillik begona o‘tlardan tozalangan maydonlarda tok o‘tqazishdan 2–3 oy oldin yer chuqur haydaladi. Tok o‘stirish uchun sug‘oriladigan almashlab ekilgan yerlarni o‘zlashtirishda chuqur haydashdan oldin mineral o‘g‘itlarning asosiy miqdorini gektariga (120 kg azot, 90 kg fosfor va 30 kg kaliy) organik o‘g‘itlar gektariga 5 dan 20 tonnagacha qo‘shib solish mumkin. Shu bilan birga tok qator oralarida poliz va sabzavot ekinlarini ular uchun qabul qilingan o‘g‘itlash va sug‘orish texnologiyasi bo‘yicha yetishtirishda ham tokzorlarda qulay suv ozuqa rejimi yaratiladi.

Bo‘z tuproqli yerlarda ekish paytida uzum uchun o‘g‘itlarning asosiy turlari: organik - kompost, go‘ng; mineral - kaliy tuzi, superfosfat; yog‘och kuli uzum uchun o‘g‘it sifatida keng qo‘llaniladi. O‘g‘itlar xandaqning pastki qismiga qo‘llaniladi. Uzumzorni ekishdan keyingi dastlabki oylarda tuproq qatlamini ozuqa moddalari bilan boyitish muhim ahamiyatga ega, unda kelajakda ildiz tizimi rivojlanadi. Agar uzum butalari yomon rivojlansa, ayniqsa, bu qumli tuproqlarda sezilarli bo‘lsa, unda o‘simliklar faqat azotli o‘g‘itlar (ammiakli selitra, karbamid ammoniy sulfat) bilan oziqlanishi mumkin.

Har yili mevali uzum butasi tuproqdan mavjud bo‘lgan ozuqa moddalarini - azot va kaliyni olib tashlaydi. Shuning uchun tuproqqa bir xil miqdorda o‘g‘it qo‘llanilishi

kerak. Uzum uchun fosfor-kaliyli va organik o'g'itlar qora tuproqli tuproqlarda har 3-4 yilda, qumli tuproqlarda esa 2-3 yilda bir marta qo'llanilishi kerak. Uzum uchun organik o'g'itlar o'rim-yig'imdan keyin kuzda, noyabr oyining boshlarida qo'llaniladi.

Xususan, Ukrainaning janubi uchun Ukraina hayot fanlari ilmiy-tadqiqot instituti ikkita o'g'itlash sxemasini ishlab chiqdi va ishlab chiqarishni tavsiya qiladi, ulardan biri janubiy va oddiy qumloq chernozemlar va kashtan tuproqlari bo'lgan uzumzorlarda, ikkinchisi - o'g'itlash qumli tuproqlar uchun mo'ljallangan. Sxemaga ko'ra, butun uzumzor maydoni uchta teng qismga bo'linadi va ularning har biri o'g'itlanadi. Keyingi yili o'g'itlar birinchi va ikkinchi maydonga odatdagidek, uchinchi yilda esa uchinchisiga ko'rsatilganidek qo'llaniladi. Keyingi yillarda o'g'itlash bir xil tartibda almashtiriladi. Asosiy mineral o'g'itlar azot 60 kg / ga va fosfor 120 kg / ga miqdorida qo'llaniladi. Ularni qo'llashdan ikki-uch hafta oldin 10-12 tonna go'ng yoki torf bilan kompostlanadi. Go'ng, mineral o'g'itlar kabi, bu tizimda har yili ishlatiladi. Mineral o'g'itlar bilan birgalikda bahorgi qo'llashni hisobga olsak, uzumzorning har gektariga yiliga 15 tonnadan go'ng tushishi kerak.

Qishloq xo'jalik ishlab chiqarishida organik o'g'itlarning (ayniqsa go'ng) katta samaradorligini hisobga olib, tokchilikda bu o'g'itlardan tejab va maqsadga muvofiq foydalanish zarur. Buning uchun go'ng o'rnida tarkibida chirigan organik moddalar bor chiqindilardan (uzum to'poni, o'simlik qoldiqlari) keng foydalanish kerak. Ularga fosfor, kaliy, mikroelementlardan (kul, suyak, sanoat chiqindilari) iborat mineral moddalar qo'shiladi. Bunday organik moddalarni solish normasi go'ng solish normasiga nisbatan 2-3 marotaba yuqori bo'lishi kerak. Uzumdan mo'l hosil olinadigan tokzorlarda xar 3-4 yilda gektariga 20-40 t miqdorida organik o'g'itlar solib turish zarur. Bunda o'g'it tok tuplari qishga ko'milgandan keyin yerni 25-35 sm chuqurlikda haydab, go'ng sochgich bilan solinadi. Organik va mineral o'g'itlarni chuqur kovlagich bilan qaziladigan 60x60 sm li chuqurlarga solish juda samaralidir. Bunda har bir chuqurga 20-30 kg dan o'g'it solinadi.

Tok novdalari yaxshi o'smaganda yoki tupda ko'p hosilli novda va sho'ralar rivojlanib, hosil mo'l bo'lgan yillarda, yoki fiziologik aktiv moddalar qo'llanilganda, toklarni birinchi marotaba may oyida, ikkinchi marotaba 10-15 kundan keyin gektariga

60 kg azot, 45 kg fosfor va 15 kg kaliy bilan qo‘shimcha mineral oziqlantirish talab etiladi. Sug‘orilmaydigan yerlardagi tokzorlarda tuproqda yetarlicha nam to‘planganda (kech kuz va bahorda) organik o‘g‘itlar aralashmasini solish kerak, bu o‘g‘itlarning o‘simlik ildizlariga yaxshi yetib borishini ta‘minlaydi. Bunday sharoitda o‘g‘itlarni chuqurchalarga solish ayniqsa samaralidir. O‘rtacha qumoq tuproqlarda gektariga 3 t go‘ngni mineral o‘g‘itlar gektariga 60 kg. dan azot va fosfor va 15 kg kaliy bilan 30–40 sm chuqurlikka solish zarur. Og‘ir qumoq tuproqlarda 1 t go‘ng gektariga 120 kg azot, 90 kg fosfor va 30 kg kaliy bilan qo‘shib 40–50 sm chuqurlikka solinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Negrul A.M. Vinogradorstvo. «Selxoz metrologiya». Moskva, 1989.
2. Ostonaqulov T.E., Narziyeva S.X., Hamdamova E.I. Uzumchilik (Ma‘ruzalar kursi). Samarqand 2006
3. Temurov Sh. Uzumchilik (Ma‘ruza matnlari). Toshent, 2000.
4. Temurov Sh. «Uzumchilik», Uzbekiton milliy ensklopediyasi. Toshkent
5. Uzumchilik ma‘ruzalar matni. Toshkent 2010.

Internet saytlari:

www.agro.uz

www.vinograd.info

www.ziyonet.uz